

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen1 Petrus 2:11-25 – Johannes 10:1-10

Gemeente van onze Heer,

Of misschien liever vanmorgen 'zusters en broeders', hoe ouderwets ook. Want met die aanspraak haalt 'Petrus' de ontvangers van deze brief dichter naar zich toe, *en* dichter naar elkaar, als gemeenschap. En da's nodig ook, want ze *zijn* 'vreemdelingen ver van huis'. Hij gebruikt termen die een beetje aan ballingschap doen denken. Hij zit misschien ver van ze af, maar vooral zijn ze in 'vervreemding' in hun leefsituatie, als mensen die door hun keuze voor de gemeente van Christus uitzonderingen zijn in dat grote Romeinse rijk. Uitzonderingen, minderheden, die lopen altijd risico's: wie zich anders gedraagt, wie niet meegaat met de massa, die heeft het al gauw moeilijk. Ook nu: denk aan Russen die tegen de oorlog zijn, vrouwen in Iran die het gehad hebben met de hoofddoek, om er maar een paar te noemen: protest is voor je het weet levensgevaarlijk, elk week krijg ik wel een of twee van die *urgent action* mailtjes van Amnesty, om in protest te komen tegen mensen die monddood gemaakt worden.

Onze situatie is behoorlijk anders: weliswaar zijn ook wij een minderheid aan het worden maar nog wel een gerespecteerde minderheid; hooguit vinden ze ons christenen een beetje raar, maar geen vervolging. Dat moeten we wel goed bedenken, want als je Petrus vanmorgen leest, dan lijkt hij ons te willen oproepen tot ongehoord *gedwee* gedrag. Heel anders dan, ik noem een dwarsstraat, de profeten uit het eerste testament: die *nemen* het niet, als de overheid de gerechtigheid niet in acht neemt, die zeggen de koning en de andere hotemetoten de wacht aan! Ze doen dat, omdat de Heer, de God van Israël, het niet neemt dat mensen in de verdrukking komen. Hij heeft ze niet voor niks uitgeleid uit Egypte, het *slavenhuis*. Het verschil is, dat de profeten voor hun eigen volk preken, een volk dat zelf 'apart gezet' is, met een koning die pretendeert óók volgeling van de Heer te zijn: dat moet 'ie dan ook maar laten zien!

Dat is prediking die mij aanstaat – zelfs als ik me realiseer dat zo ook *mijn* doen en laten kritisch onder de loep wordt genomen, dat ik vaak ook een van die rijken ben waartegen Amos en zijn collega's fulmineren. Dus dan is het even slikken, als het hier zo rustig toegaat.

Petrus pakt het heel anders aan, om twee redenen. Ten eerste: de mogelijkheden van hem en zijn gemeenteleden zijn uitermate beperkt. Een oproep tot protest opstand tegen misstanden, die is bij voorbaat tot mislukken gedoemd. Hoewel Petrus heel reëel is, dat lijden een perspectief kan zijn voor de mensen aan wie hij schrijft, hoe je dat nou ook weer niet te zoeken: het martelaarschap is geen wenkend perspectief. Het kan je zomaar overkomen, want op een paar essentiële punten deden christenen niet mee in de maatschappij. Bijvoorbeeld niet, wanneer de keizer als godheid vereerd werd. Later ook niet als soldaat: in dienst in dat leger, dat geweld uitoefent en verdrukking in stand houdt, dat deed je niet. En die beide dingen konden je zomaar in levensgevaar brengen. Het gerucht dat 'die christenen' losbandige anarchisten waren, die zich aan geen wet wilden houden, dat ging al rond in de tijd van het schrijven van deze brief, en Petrus ziet het gevaar daarvan.

Des te meer, zegt hij, moet je op je imago, als gelovigen, want het is net als met voetbalsupporters, ze worden allemaal aangekeken op die paar die de beest uithangen, en dat is slecht voor de gemeente van Christus, niet alleen omdat je gestraft kunt worden, maar ook voor je 'ziel': dat je je ziel niet beschadigt, of verliest, als je dingen doet die niet wezenlijk bij je horen als mens, als gelovige, als christen.

* * *

Wat dat concreet betekent, dat werkt hij uit aan de hand van een paar voorbeelden, en dan wordt het nog tenenkrommender. Volgende week vrouwen en mannen – zet u maar schrap – maar vandaag de slaven.

‘Slaafgemaakten’, zul je bedoelen? We accepteren dat toch niet meer, dat de ene mens de andere in eigendom heeft? Toch komt het nog voor, misschien niet meer letterlijk zoals we kennen uit de verschrikkelijke beelden van de trans-Atlantische slavernij in de koloniale tijd; maar wel mensen die vastzitten in hun werk, en geen kant op kunnen. Laten we maar in ons eigen land blijven: elke keer weer horen we van die wantoestanden, arbeiders uit Oost-Europa of nog verder weg, betaald onder het minimumloon, de helft moeten ze inleveren voor een benauwd onderkomen, te lange werktijden, geen sociale voorzieningen: slaven zijn ze net niet, ze kunnen weglopen, maar wie doet dat want het loon is altijd nog hoger dan in je eigen land, en dan kun je wat opsturen naar familie. Ze zitten klem.

Of nog erger, meisjes en vrouwen in de prostitutie, hierheen gelokt met mooie beloften, paspoort ingenomen, soms letterlijk opgesloten maar anders ook te bang om naar de politie te gaan, bang daar hun recht niet te krijgen. Vreselijke toestanden, en terecht dat we als samenleving daar alles aan doen, dat uit te bannen en de schuldigen achter de tralies te krijgen.

Je kunt argumenteren dat het bij Petrus om iets anders gaat bij slaven. In de vorige bijbelvertaling stond ‘huisslaven’ en daar is iets voor te zeggen: het gaat zomaar om lijfeigenen, maar om een vorm van dienen waarbij wel betaald werd, en soms ging het om goed opgeleide dienaren: koks, of leraren voor de kinderen. Het was een andere samenleving, misschien meer ingeburgerd. Het schijnt dat een op de drie inwoners van het Romeinse rijk slaaf was, maar goed, die hadden het niet best en de Romeinen wisten dat heel goed. Die waren daar bang voor: er waren opstanden geweest, denk aan die vaak verfilmde van Spartacus maar veel meer, en ze waren, soms met moeite, in bloed gesmoord. Afschuwelijke verhalen. Dus het was wel degelijk een situatie die spanning opriep: de een heeft, de ander heeft niets, grote verschillen.

Kiest Petrus nu de kant van de overheid? Ja, min of meer. Kiest hij de kant van de slavenhouders? Dat niet. Hij spreekt zijn mensen toe, en blijktbaar daaronder een stel van die slaafgemaakten. Volgende week, als het over mannen en vrouwen gaat, spreekt hij eerst de vrouwen en dan de mannen toe. Hier alleen de slaven, *niet* de slavenhouders. Dat kan maar één reden hebben: die zaten er niet. De gemeente bestond uit mensen die niet groot over zichzelf dachten, hoorden we vorige keer. Kleine, bescheiden mensen, waaronder slaven. Vorige week heeft Petrus ze enorm opgetild, ze uitverkoren genoemd, een heilige stam.

En nu zet hij ze weer terug op hun plek? Nee, dat niet. Maar hij wil voorkomen dat ze uit goedbedoeld enthousiasme nu denken dat alles kan en ook de maatschappelijke vrijheid is uitgebroken. Dat kan *niet*. De situatie zal voorlopig zo blijven en ze doen er het beste aan, zich daarin te schikken. En nu is het belangrijk, om *die houding* te onderscheiden van een rechtlijnig conformisme, je aansluiten bij de dingen zoals die gaan, gelaten accepteren dat de wereld nou eenmaal een tranendal is, en onrechtvaardig, en maar lekker op je krent blijven zitten. Petrus’ levenswijze is juist heel zorgvuldig: zet een grens bij die verering van de keizer als god, maar hou je verder aan de regels en laat zien dat je niet egoïstisch die regels buigt naar je eigen belang.

‘Onderdanig’ – dat woord staat er nu juist niet, dat is het ook niet, dan maak je van het slaaf-zijn een houding die zelfs je ziel beïnvloedt. Nee, je gaat mee in het systeem, je maakt duidelijk: ik ben geen bedreiging, ik ben loyaal. Dat *jij*, als slavenhouder, niet goed handelt – want er zijn slechte onder hen, weet Petrus – dat zegt iets over jou, ik hou me aan mijn levensstijl. Dat *is* wat. Dat is een sterke en ook best wel moeilijke levensinstelling. Dat lijkt op Jezus’ Bergrede, het niet-reageren op agressie, het meegaan van de extra mijl, tot aan het liefhebben van je vijanden. Dat lijkt ook op Jezus zelf, zoals zijn levenshouding was, en Petrus legt dan ook dat verband, legt uit dat dát navolging van Christus is, dat

hij ons in zijn levensweg een voorbeeld, een patroon, heeft gegeven. Je moet het maar doen! Maar net zoals Paulus noemt ook Petrus de overheid een instelling van Godswege. Meent 'ie dat nou?

Ja, en met reden. De orde van de overheid, ook al is die niet ideaal, is nog altijd beter dan chaos. Voor mij betekent dat bijvoorbeeld – progressief als ik ben – dat ik niks kan, ook vroeger al niet, met de kreet 'jullie rechtsorde is de onze niet', waarmee krakers soms ook gewelddadige acties verdedigden. Ik snapte dat wel – de overheid staat nou eenmaal vaak aan de kant van de gevestigde belangen, van de mensen die het al goed hebben – maar ik had zo'n gevoel dat het opzeggen van vertrouwen in die orde geen goed idee was, en ooit tegen je gebruikt zou worden. En dat gebeurt nu volop, ditmaal door extremisten aan de rechterkant, die tegen deze 'verschrikkelijke overheid die ons land wil vernietigen' bijna alles geoorloofd achten. Die 'de elite' van alles verwijten, maar die ik voor geen geld op de plaats van die zogenaamde elite zou willen zien.

De overheid is misschien een noodzakelijk kwaad, maar dan wel *noodzakelijk*. Maar – en daar zit de grens – het blijft een 'schepping Gods'. Volgens mij wordt daar gezegd dat de overheid een 'schepping Gods' is, en daarmee tilt Petrus die overheid niet op maar zet haar juist op z'n plek: de keizer en zijn trawanten zijn óók maar een schepsel Gods, net als jij en ik.

De reden is dus niet puur opportunisme – een opstand heeft geen kans – maar meer dan dat: hij maant ons ook tot bescheidenheid: denk jij niet dat jij het zomaar beter kunt, dat jouw ideeën zomaar de zaak gaan oplossen.

Er speelt nog iets. Petrus en bijna al zijn tijdgenoten hadden het idee dat het maar een korte tijd zou duren, deze situatie van verdrukking. De Heer zou immers snel terugkomen, het was niet meer de moeite nog te streven naar verbetering van dit leven. Denk aan Paulus die zelfs trouwen afraadt – niet meer de moeite, richt je maar op je geloof, op de verwachting van Gods toekomst die snel zal komen. Wij, tweeduizend jaar later, staan daar heel anders in, we kunnen veel meer, ons laten horen, actie voeren, gelukkig wel. En die mogelijkheden moeten we vooral gebruiken.

Hebben we dan nog wat aan deze richtlijnen, is het niet allemaal achterhaald? Valt mee. De *omgang met vrijheid* is voor ons evengoed een vraag als voor de eerste lezers van deze brief.

Want het evangelie *is* een boodschap van vrijheid! 'Leef als vrije mensen', lezen we vandaag halverwege onze lezing, en ik heb daar nadruk op gelegd bij het lezen, want dat is zó wezenlijk: het evangelie bevrijdt ons van dwang, van moeten, op allerlei manieren. Ik ben nog altijd blij met mijn dooptekst, 'Opdat gij waarlijk vrij zoudt zijn, heeft Christus u vrijgemaakt' – woorden van Paulus (Galaten 5:1a). Geen dwang, geen gekooid geweten, geen benepen en benauwd leven, maar leef voluit!

Maar. U voelt 'm. Vrijheid is gevaarlijk. Vrijheid kan zomaar een vrijbrief worden om lekker je gang te gaan met die vrijheid als een excuus. Vrijheid vraagt om verantwoordelijkheid, vraagt om verstandig met die vrijheid omgaan. Vrijheid is niet 'ik laat me door niemand de wet voorschrijven' maar 'ik houd me aan die regels die goed zijn voor een ander en mezelf'. Vrijwillig, maar wel bewust!

En tegelijk. Door daar nou alle nadruk op te leggen kun je die vrijheid ook weer snel totaal om zeep helpen. Kun je het hele evangelie weer aan de leiband van nieuwe wetten leggen. En dat is telkens weer gebeurd. Christenen, die tegenover het zogenaamde 'joodse wetticisme' de vrijheid van het evangelie preekten, hebben zelf systemen van gedragsregels opgezet die die joodse regels verre in de schaduw stelden: van katholieke vastenregels tot reformatische zondagsheiliging, tot benauwde inperking van de seksualiteit (waar *alle* richtingen sterk in zijn) tot het al-te-woke misnoegen over iedereen die ook maar een gram CO₂ toevoegt aan zijn uitstoot. Al die dingen zijn niet verkeerd, we moeten iets doen aan CO₂-uitstoot, we kunnen op relatiegebied niet alles maken, we doen er goed aan een dag van ophouden te weten – maar niet als wet. Het vervolg van mijn dooptekst kreeg ik er niet bij, maar dat ken ik inmiddels wel: 'laat u dus niet opnieuw een slavenjuk opleggen' (Galaten 5:1b).

Hoe moet je hier nou uitkomen? Alleen in paradoxen, lijkt het wel. Luther schreef er een die nog steeds waar is:

‘Een christen is een zeer vrije meester (meesteres) over alle dingen, aan niemand onderworpen. Een christen is een zeer dienstvaardige knecht van allen, onderworpen aan allen.’

Augustinus heeft het nog korter gezegd. Geen toeval, er is altijd een lijntje tussen Luther en Augustinus, Luther was een Augustijner monnik en er rijmt iets in hun visie van onbekommerd leven met het evangelie.

Augustinus zegt ergens: ‘Heb God lief, en doe wat je wilt’. Dat klinkt als onbegrensde vrijheid: ‘Doe wat je wilt’! Maar luister goed: als je dat eerste echt doet, God liefhebben, wat zou je dan eigenlijk willen? Wil je dan nog je te buiten gaan, wil je dan nog een ander schaden, wil je dan meer voor jezelf hebben dan je toekomst, enzovoort?

Hij begint me iets te zeggen, die brief van Petrus. En ik vind het dapper, om zó die minderheid te bemoedigen en tegelijk te vermanen, ze op te tillen uit hun al-te-bescheiden houding maar ze niet te pampieren, ze te waarschuwen en ze tegelijk in de vrijheid te zetten. Hoe dat precies moet, is een gesprek dat nooit ophoudt. Laat mijn verhaal dan ook geen laatste woord zijn, ‘O, nou weten we het’, maar een aanzet om er samen over door te praten. In alle verantwoordelijkheid, en óók in alle vrijheid. Amen.